

Ks. Augustyn ECKMANN
(Lublin, KUL)

ŚWIĘTY AUGUSTYN DZIŚ

Szesnaście stuleci dzieli nas od św. Augustyna, ale tak naprawdę to łączy, bo wciąż jest obecny jego wpływ na polu kultury i cywilizacji¹. Studiują go różne narodowości, poganie i chrześcijanie, filozofowie i teolodzy, bez względu na orientację i wyznanie. Każda epoka zgodnie ze swymi poglądami, upodobaniami i mentalnością czasu przekazała nam własny obraz Augustyna, który przenika i nasyca naszą kulturę dzięki intuicji, rozumowi i ciągłemu dynamizmowi. Pozwolę sobie przytoczyć hołd złożony św. Augustynowi na ziemi włoskiej w Rimini przez prezydenta Algierii Mr Abd-el-Azziz Bouteflika:

„Co można powiedzieć o tym, co wniósł Algierczyk św. Augustyn do Kościoła? Teolog, filozof, pisarz, trybun i człowiek czynu, autor *Państwa Bożego* i *Wyznań*, który był biskupem Hippony, dzisiejszej Annaby, na wschodzie kraju, gdzie pozostawił duszę. Jest uważany słusznie za jednego z najbardziej wpływowych i pełnych uroku doktorów Kościoła Katolickiego. Mówi się o nim, że traktował kwestie prawne jak adwokat rzymski, kwestie egzegetyczne jak doktor z Aleksandrii. Sposób argumentowania upodabniał go do filozofa z Aten, a komentował dokumenty archiwalne jak najbardziej wykształcony historyk. Opowiadał anegdoty jak mieszczanin z Kartaginy, wydobywał cyrkumcelionów jak robotnik z Hippony... Ośmielę się dopowiedzieć osobiście, że był kartezjański przed Kartezjuszem”².

¹ Por. H. Marrou, *Augustyn*, tłum. J.S. Łoś, Kraków 1966, 127.

² A. Bouteflika, www.assumption.org/Ressources/ItinerairesAugustiniens/IA24/ImageBouge.html: „Et que dire également de l'Algérien saint Augustin qui apporta tant à l'Eglise ? Théologien, philosophe, écrivain, tribun et homme d'action, l'auteur de la *Cité de Dieu* et des *Confessions*, qui fut l'évêque d'Hippone, l'actuelle Annaba, dans l'est du pays où il a rendu l'âme, est considéré à juste titre comme un des docteurs des plus influents et des plus prestigieux de l'Eglise catholique. On a dit de lui qu'il traitait une question de droit comme un avocat de Rome, une question d'exégèse comme un docteur d'Alexandrie. Il argumentait comme un philosophe d'Athènes; il commentait un document d'archives comme le plus érudit des historiens. Il racontait une anecdote comme un bourgeois de Carthage, un exploit des Circoncillions comme un ouvrier d'Hippone... Oserais-je dire personnellement qu'il fut aussi cartésien avant Descartes lui-même” (*Discours à Rimini* – 23/08/99. El Moudjahid du 24/08/99).

Kilka lat po śmierci św. Augustyna, która nastąpiła w Hipponie 28 sierpnia 430 roku, jego biograf, Possydiusz ukazał wieczną świeżość i aktualność dzieła, jakie pozostawił po sobie:

„Pozostawił Kościołowi wielką obfitość duchownych, a także klasztory męskie i żeńskie pełne osób żyjących w czystości wraz ze swymi przełożonymi, oraz biblioteki, w których znajdowały się książki i traktaty albo napisane przez niego, albo innych świętych, z których można dowiedzieć się, jak wielki i jak ważny był on dzięki Bożej łasce w Kościele. W nich też wierni zawsze znajdują go żywego”³.

Sąd pierwszego hagiografa znajduje potwierdzenie w współczesnych, którzy widzieli w Biskupie Hippony stały punkt odniesienia kulturowego i umocnienia duchowego. Bez Augustyna wielka część naszej kultury i wiary byłaby niezrozumiała i nieczytelna. Jean Guitton łącząc Biskupa Hippony z Apostołem narodów stwierdza:

„Jeśliby okres Ojców nie posiadał Augustyna, a wiek początków św. Pawła, bieg historii zachodniej byłby całkowicie odmienny”⁴.

Znakomity znawca Ojców, Adalbert Hamman, w swych *Portretach Ojców Kościoła* tak podsumowuje Augustyna:

„Mistrz z Hippony przejął spadek po starożytności. Widział rozpadanie się cesarstwa rzymskiego w czasach apokalipsy. Nadał kierunek teologii Zachodu, którą trudno sobie bez niego wyobrazić. Augustyn jest bezspornym mistrzem swej epoki, u niego zasięga rady całe chrześcijaństwo. Po jego śmierci Zachód zaczął augustinianizować. Augustyn jest nadal obecny, wciąż czytany, naśladowany, dyskutowany, niedościgniony.

Uczniowie kontynuują dzieło mistrza. Umysły krytyczne atakują skrajności jego koncepcji, zwłaszcza na temat predestynacji. Z tej dyskusji zrodził się semi-pelagianizm. Cezary z Arles wprowadza jego kazania do kaznodziejstwa i nauczania na chrześcijańskim Zachodzie. Jest autorytetem doktorów średniowiecza. Tomasz wciela go do swojej *Sumy teologicznej*; jest bezspornym mistrzem doktorów franciszkańskich. Augustyn znajduje się znowu w centrum sporów w czasach reformacji i jansenizmu, gdy oba prądy powołują się na niego. Jego dzieła bardzo starannie wydali w XVII wieku benedyktyni z Kongregacji świętego Maura. Ich wydanie wzbogaca się ciągle o nowe teksty.

Z okazji rocznicy śmierci, a potem urodzin, w 1930 i 1954 roku wydano na temat Augustyna więcej prac niż na temat jakiegokolwiek innego teologa. I słusznie. On jest mistrzem Zachodu”⁵.

³ Possidius, *Vita Augustini* 31, 8, tłum. P. Nehring, *Żywot św. Augustyna*, ŻM 26, Kraków 2002, 128.

⁴ J. Guitton, *Attualità di S. Agostino*, ed. 2, Roma 1976, 12.

⁵ A. Hamman, *Portrety Ojców Kościoła*, przekład i oprac. zbiorowe, Warszawa 1978, 202-203.

To samo, co o rocznicy śmierci i urodzin wielkiego Doktora Kościoła, można także powiedzieć o 1600 rocznicy jego nawrócenia i chrztu. Z tej okazji odbywały się liczne naukowe i kościelne obchody jubileuszowe. Również w Lublinie Międzywydziałowy Zakład Badań nad Antykiem Chrześcijańskim KUL, prowadzony przez ks. prof. S. Longosza, zorganizował 24-25 kwietnia 1987 w Lublinie ogólnopolskie sympozjum patrystyczne, którego owocem jest 14 tom „Vox Patrum”.

1. Aktualność św. Augustyna w Kościele. Myśl św. Augustyna jest stale obecna i ceniona w całym Kościele. Już Celestyn I zaliczył go „do najlepszych Mistrzów Kościoła”⁶. Leon XIII głosił chwałę jego nauki filozoficznej⁷, a Pius XI mówił o jego cnotach i doktrynie⁸. Z kolei Paweł VI podkreślał, że w Augustynie jaśnieją nie tylko wszystkie przymioty Ojców, lecz zawiera się w jego dziełach cała starożytna myśl, z której biorą początek sposoby myślenia przenikające całą tradycję doktryny w następnych wiekach⁹. Jan Paweł II pragnie „ażeby jego [tj. Augustyna] doktryna filozoficzna, teologiczna i duchowa była studiowana i rozpowszechniana, dzięki czemu mógłby on również obecnie nauczanie w Kościele kontynuować [...] równocześnie pokorne i genialne, którego treścią jest Chrystus i miłość”¹⁰. Z okazji zaś 1600-lecia nawrócenia i chrztu Augustyna w Liście Apostolskim *Augustinum Hipponensem* mówił o Biskupie Hippony jako o wspaniałym pasterzu, obrońcy nieskażonej wiary, genialnym twórcy filozofii chrześcijańskiej, niez mordowanym promotorem doskonałości duchowej i religijnej¹¹. Augustyn szukał myśli Kościoła w Piśmie św., Tradycji i liturgii Kościoła. Nauczanie Biskupa Hippony było stale kościelne i katolickie. „Sentire cum Ecclesia” było trwałą cechą jego życia, zwłaszcza od święceń kapłańskich, które wskazały mu nowe zadania i misję, oddał się całkowicie na służbę Kościołowi. Filozof, który prowadzi dysputy, ustępuje teraz miejsca kaznodziei, który głosi Słowo Boże, od spraw platońskich przechodzi do miłości chrześcijańskiej, która służy pokornie, od ascezy idzie w kierunku naśladowania Chrystusa, który się pochyla i unija do poziomu biednych i małych, zstępuje z nieba i przyjmuje ciało¹². Augustyn

⁶ Caelestinus I, *Epistola ad episcopos Galliarum* (V 431) 2, 3, PL 50, 530.

⁷ Por. Leo XIII, *Aeterni Patris* (4 VIII 1827), w: *Acta Leonis XIII*, I, Roma 1881, 270.

⁸ Por. Pius XI, *Ad salutem humani generis* (22 IV 1930), AAS 22 (1930) 233; jej przekład por. VoxP 6 (1986) z. 11, 441-475.

⁹ Por. Paweł VI, *Przemówienie wygłoszone 4 V 1970 r. do członków zakonu Augustianów z okazji inauguracji Instytutu Patrystycznego „Augustinianum”*, AAS 62 (1970) 426; jego przekład por. VoxP 3 (1983) z. 4, 15-20.

¹⁰ Jan Paweł II, *Przemówienie do profesorów i studentów Patrystycznego Instytutu „Augustinianum” wygłoszone 8 V 1982*, AAS 74 (1982) 800; jego przekład por. VoxP 3 (1983) z. 4, 21-28.

¹¹ Por. OsRom 126 (1986) 27 VIII; przekład polski VoxP 8 (1988) z. 14, 7-46.

¹² Por. *Confessiones* IX 13, 37; IX 1, 1; X 43, 70.

szeroko i jasno wyjaśniał tajemnice wiary chrześcijańskiej stając się mistrzem, katechistą i nauczycielem wiernych.

Dnia 15 czerwca prawosławie i grecki ortodoksyjny Kościół obchodzi wspomnienie św. Augustyna. Mając na względzie stopień i charakter jego świętości starsi autorzy nazywają go μακάριος, młodszy zwyczajnie ἁγιός, ale nie brak i takich, którzy przyznają mu najwyższy stopień: ἅγιος¹³. Od 1600 rocznicy urodzin św. Augustyna (był to rok 1954) zaczęto się nim na nowo interesować w Kościele Wschodnim. Teolodzy greccy uznają Augustyna za męża ekumenicznego, wspólnego nauczyciela niepodzielonego jeszcze Kościoła. Tak na przykład Mustakis mówi o Augustynie jako o pierwszym stojącym na czele (κορυφαίος) wśród nauczycieli dawnego starożytnego Kościoła Zachodniego, którego dziedzictwo jest bezcennym przyczynkiem dla teologii. Jego pisma, jak twierdzi, są świadectwem ujęcia wiary starożytnego Kościoła. Wartość nauki Augustyna widzi przede wszystkim w jej mistycznym i egzystencjalnym charakterze. Podkreśla też głęboką pokorę tego Ojca Kościoła, mówi o eksplozji Jego myśli, porównując go ze św. Pawłem. Wreszcie zwraca uwagę na wpływ Biskupa Hippony na teologię średniowieczną i nowożytną¹⁴.

G.J. Mantzaridis, podobnie jak to czynili już inni, porównuje Augustyna z Orygenesem. Orygenes jest, jego zdaniem, ojcem teologii Zachodu i Wschodu, Augustyn zaś – ojcem teologii rzymskokatolickiej i protestanckiej. Dostrzega też różnice między tymi dwoma wielkimi teologami. Orygenes naraził się Kościołowi i został przez niego na długi okres odrzucony, Augustyn przeciwnie, stale był i pozostał wielkim i cenionym nauczycielem Kościoła, zawsze aktualny w naszych czasach¹⁵.

Nikitas mówi o obecności Augustyna, jego dzieł i teologii na Wschodzie. Przypomina pierwsze tłumaczenie *De Trinitate* dokonane przez Maksymosa Planudesa i przekład braci Demetriosa i Prochora z Kydones. Podaje trzy przyczyny braku znajomości Augustyna i łacińskich Ojców Kościoła w Kościele Wschodnim: nieznaną łaciny, brak tłumaczeń oraz brak zainteresowań i inicjatyw dla głębszego studium patrologii łacińskiej¹⁶. W tym miejscu trzeba wszakże dodać, że Andreas Dalezios dokonał nowych tłumaczeń dzieł św. Augustyna – *De civitate Dei*¹⁷ i *Confessiones*¹⁸, a Moustakis przełożył na język

¹³ Por. hasło: Ἀύγουστίνος, w: *Θρησκευτική καὶ Ἠθική Ἐγκυκλοπαίδεια* III, s. 459-466.

¹⁴ Por. H.M. Biedermann, *Augustinus in der neueren griechischen Theologie*, w: *Signum pietatis. Festgabe für Cornelius Petrus Mayer zum 60. Geburtstag*, hrsg. von A. Zumkeller, Würzburg 1989, 609-643.

¹⁵ Por. tamże, s. 613n.

¹⁶ Por. tamże, s. 615; zob. też: H.G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München 1959, 686-687.

¹⁷ Ateny 1955.

¹⁸ Czwarte wydanie: Ateny 1965.

grecki augustyński żywot Papiniego *Sant' Agostino*¹⁹. Archimandryta Theodoros K. Beratis zwraca uwagę przede wszystkim na działalność św. Augustyna jako duszpasterza i kaznodzieję. Za szczególnie ważne uważa dzieło *De doctrina christiana*, zaś *De Trinitate* za najtrudniejsze. Augustyn był według niego zwiastunem prawowierności i wrogiem wszelkiej herezji. Ujmuje go jego biskupia pokora wyrażona w *Retractationes* i wielka osobowość uwydatniona w listach²⁰.

Nowym impulsem do zainteresowania się św. Augustynem była także 1550 rocznica jego śmierci. Tom 64. periodyku 'Ο Γρηγόριος Παλαμάς z 1981 roku, wydawanego przez Fakultet Teologiczny w Tesalonikach, poświęcony został w całości Biskupowi Hippony. W augustyńską problematykę, w jego obecność w teologii greckiego Kościoła ortodoksyjnego, wprowadza artykuł G.J. Mantzaridisa. Autorzy następnych sześciu artykułów ukazują św. Augustyna jako wiernego świadka tradycji Ojców niepodzielonego jeszcze Kościoła: J.E. Anastasiou omawia augustyńskie pojęcie czasu²¹, N.A. Matsoukas zajmuje się wolnością, przeznaczeniem i wiecznością według św. Augustyna²², B.T. Joultsis przedstawia *Etykę miłości według św. Augustyna*²³, J.O. Kalogirou omawia temat – *Łaska według św. Augustyna*²⁴, Wyznaniom św. Augustyna i jego filozoficznej refleksji w nich zawartej K.G. Bonis poświęcił pierwszą część swego wykładu²⁵ w dniu trzech hierarchów²⁶. Całość zeszytu zamyka przyczynek S. Sakkosa pt. *Troska św. Augustyna o zmarłych*, poświęcony augustyńskiemu pismu *De cura pro mortuis gerenda*²⁷. Zeszyt kończy krótkie streszczenie trzech dokumentów z sympozjów odbytych w latach 1970-1976 ku czci św. Augustyna w metropolii Floriana. Sympozja te odbywały się w święto 15 VI ku czci Świętego pod patronatem metropolity Augustinosa. Spotkania te nie miały celu wprost naukowego, ale chęć przekazania augustyńskich myśli szerszym kręgom. Stwierdzono na nich m.in., że Augustyn przemawia także do ludzi dzisiejszej epoki, która przeżywa nie tylko dramat odejścia od Boga, ale także dramat poszukiwania Boga. Sam Biskup Hippony również przechodził różne fazy dramatu ludzkiej duszy, w końcu jednak je rozwiązał i stał się człowiekiem, który jak jutrzienka świeci dziś na firmamencie Kościoła.

¹⁹ Ateny 1955.

²⁰ Por. T.K. Beratis, 'Ο υἱὸς τῶν δακρῶν ('Ο ἱερός Ἀγιοστίνας), 'Αθήνα 1982.

²¹ „'Ο Γρηγόριος Παλαμάς”, 64 (1981) 257-264.

²² Por. tamże, s. 265-272.

²³ Tamże, s. 273-282.

²⁴ Tamże, s. 283-304.

²⁵ Tamże, s. 305-321.

²⁶ Wspomnienie trzech hierarchów: Bazylego, Grzegorza z Nazjanzu i Jana Chryzostoma Kościół Prawosławny obchodzi 30 stycznia.

²⁷ Tamże, s. 322-337.

W ciągu wieków napisano też po grecku w formie wiersza wiele modlitw do św. Augustyna. Przypomnijmy chociażby hymn napisany przez Michała Kritobulosa z Imbros, przekazywany przez manuskrypty pochodzące z XV, XVI, XVII i XVIII wieku:

“ Οστις ἔρωτα θεοῦ ἔσχεν ἐμφόνως
 καὶ πῦρ ἀνήψεν ἀγάπης ἐν καρδίᾳ
 ἀλοῦς ὄλως τε τῷ πόθῳ τοῦ δεσπότου
 καὶ κατοχῆς δὲ ἐμπνευσθεῖς θειοτέρας
 τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐκτόπως θαυμαζέτω
 τὸν θεῖον ὄντως καὶ σεπτὸν Αὐγουστίνον
 τοῦ διακαοῦς ἔρωτος καὶ τοῦ πάθους
 καὶ τῆς ἐνθέου κατοχῆς τε καὶ ξένης·
 ὄλην ψὰρ ἐξέξεε τὴν ψυχὴν ὧδε·
 πρὸς τὸν ἔρωτα τοῦ θεοῦ τε καὶ πλάστου
 ἔκφρων γεγονώς, ὄλως ἠλλοιωμένος
 τὴν θεῖαν ὄντως ἄλλοίωσιν καὶ ξένην·
 τόδε βιβλίον συνεχῶς ἐπίετω,
 ἀεὶ μελετῶν καὶ προσλαλῶν τῷ κτίστη
 καὶ φῶς νοερὸν εἰσάγων ἐν καρδίᾳ
 ὁδὸς γὰρ ἔστι τοῦτο τῆς μετανοίας
 καὶ θύρα ζωῆς πρὸς σωτηρίαν ἄγον²⁸.

W przekładzie polskim brzmi następująco:

Kto miłość Boga pojął mądrze
 I ogień miłości zapalił w sercu
 Ogarnięty całkowicie pragnieniem Pana
 I nadwyzczaj napełniony boskim zapalem,
 Niech podziwiał tego męża w sposób szczególny
 Boskiego w rzeczywistości i dostojnego Augustyna
 Za żar miłości i cierpienia
 Za Boże natchnienie i wielkość;
 W ten sposób rozdał całą swoją duszę:
 dla miłości Boga i stworzenia
 stawszy się głupim²⁹, całkowicie się zmieniwszy
 na podobieństwo Boskiej w istocie odmienności;
 Za tą księgą wytrwale niech kroczy,
 Wciąż myśląc i myśląc o Stwórcy
 I światło nowe wprowadzając do serca;
 Drogą bowiem jest ono przemiany
 I bramą życia prowadzącą do zbawienia.

Uczony protestancki, profesor literatury wczesnochrześcijańskiej, Hans von Campenhausen pisał:

²⁸ Przytaczam za Racklem, *Die griechischen Augustinusübersetzungen*, ST 37 (1924) 38.

²⁹ Por. 1 Kor 2, 27; 3, 18; 4, 10.

„Augustyn jest geniuszem – jedynym Ojcem Kościoła, który może bez zażenowania ubiegać się o ten pretensjonalny tytuł nowoczesnej oceny osobowości. Wszelkie próby umotywowania wielkości tego męża na podstawie jego środowiska, jego dziedzictwa umysłowego czy też niewątpliwie niezwykłych uzdolnień umysłowych nie prowadzą do niczego. Augustyn rozwinął się bardziej niż inni. Ta zdolność do rozwijania się, tzn. do przyjmowania nowych rzeczy oraz do przestawiania i przekształcania samego siebie, była być może najważniejszą przesłanką tego, czym on się stał. On sam pojmuje swoje dzieje oraz pojmuje tę zasadniczą zdolność nie jako talent i nie jako czyn własny, lecz jako działanie łaski Bożej”³⁰.

Wielu odwołuje się do Augustyna: jedni w celu krytyki niektórych jego poglądów, drudzy – w celu sprawdzenia i porównania własnych przekonań z jego poglądami, wszyscy jednak pozostają pod jego urokiem i wpływem, ponieważ przewyższa wszystkich swoich poprzedników: „oddziałuje on pośrednio na Kościoły zachodnie jako świadoma i nieświadoma tradycja, a poprzez nie w sposób mniej lub bardziej zmieniony i fragmentaryczny – oddziałuje na ogólną świadomość kulturalną”³¹.

2. Aktualność Wyznań. Św. Augustyn objawia w *Confessiones* wiele razy własne problemy. Nawet pobieżna znajomość jego życia uświadamia jasno, jak ważna była dla niego przyjaźń. Kradzież gruszek, którą Augustyn uważa za godną pamięci, miała miejsce według niego pod wpływem złego towarzysza: „At ego illud solus non facerem, non facerem omnino solus [...] O nimis inimica amicitia”³². Śmierć przyjaciela po roku bliskiej między nimi przyjaźni napełniła Augustyna śmiertelnym smutkiem, jak to w *Confessiones* wyznaje:

„I stałem się dla siebie wielkim problemem (*Factus eram mihi magna quaestio*). Pytałem mą duszę, dlaczego jest tak smutna i czemu tak słusznie mnie dręczy, a ona nie potrafiła mi na to odpowiedzieć. Gdy mówiłem: Ufaj Bogu! – też nie była posłuszna. I miała w tym rację, bo prawdziwy i więcej wart był ten ukochany człowiek, którego utraciła, niż mgliste widmo, w jakim kazałem jej pokładać nadzieję. Koily mnie tylko łzy, które stały się największym po owym przyjacielu (*amico meo*) ukochaniem mojej duszy”³³.

Strata przyjaciela była też bezpośrednią przyczyną, dla której św. Augustyn opuścił rodzinną Tagastę i wyjechał do Kartaginy, co było kolejnym etapem jego podróży ku Bogu. W innym miejscu *Confessiones* Augustyn czyni wyznanie o gorącym pragnieniu poznania Boga:

³⁰ H. von Campenhausen, *Ojcowie Kościoła*, tłum. K. Wierszyłowski, Warszawa 1967, 344-345.

³¹ Tamże, s. 343.

³² *Confessiones*, II 9, 17, CCL 27, 26.

³³ *Confessiones* IV 4, 9, tłum. Z. Kubiak, Warszawa 1987, 68.

„Pragnąłem Cię poznać tak, jak ja jestem poznany Ty prawdę umiłowałeś W moich wyznaniach pragnę ją w sercu wypełnić wobec Ciebie, a w tej książce – wobec wielu świadków”³⁴.

Augustyńska spowiedź wobec Boga dokonuje się w wielkiej ciszy, a zarazem rozgłośnię, bo „choćby język milknął, serce woła”. Autor *Confessiones* dzieli się z czytelnikami *Wyznań* zagadnieniem pamięci³⁵, wpływem śpiewu na percepcję psalmu³⁶. Swoje pytania i refleksje czyni ogólnymi, odnoszą się one także do czytelników jego *Wyznań*.

W czasach zagrożenia, kryzysu społecznego i moralnego, politycznego i religijnego, przejścia kulturowego, dostatecznie podobnych do naszych, w których nadzieje i iluzje popadają często w niespokojne i beznadziejne rozczarowania, ponieważ pogorszenie wydaje się zawsze możliwe i niejako się przybliża, Augustyn okazuje się człowiekiem trwałej i solidnej nadziei, cnoty trudnych czasów. Possydiusz podaje, że Biskup Hippony nie sporządził żadnego testamentu, ponieważ niczego nie posiadał, ale starannie zatroszczył się o bibliotekę kościelną, by wszystkie jej kodeksy mogły być narzędziem do pracy intelektualnej dla potomnych³⁷, odsłaniając w ten sposób zamiłowania do pracy badawczej i miłość mądrości. Powtórzmy: Biskup Hippony nie sporządził żadnego testamentu, ale w swoich *Confessiones* spowiadał się Bogu w taki sposób, aby to słyszeli ludzie:

„Dawne moje winy odpuściłeś mi i okryłeś je zasłoną, aby mnie uszczęśliwić w Tobie, przemieniając duszę moją przez Twoją wiarę i sakrament. Kiedy zaś o tych minionych winach czytają albo słyszą inni, ich serca już nie zapadają w sen rozpaczy z tym ciężkim westchnieniem: «Nie zdołam!» Budzą się pokrzepione Twoją miłującą dobrocią i słodyczą Twojej łaski, umacniającej każdego słabego, który sobie dzięki niej słabość swoją uświadomił. Dla dobrych jest radością słuchanie o dawnych występkach ludzi, którzy już się od tych występków uwolnili, nie dlatego są radością, że są występkami, lecz dlatego, że byli, a już ich nie ma”³⁸.

Augustyn codziennie spowiadał się Bogu, bo bezpieczniej jest ufać Jego miłosierdziu niż własnej niewinności. W *Confessiones* chciał spowiadać się nie z tego, czym był dawniej, ale raczej w chwili ich pisania. Pragnął wyznać, czym był wewnątrz siebie już jako biskup, bo sporo ludzi to chciało wiedzieć. Augustyn zachęca swoim wyznaniem czytelników i słuchaczy do tego, by sami stawali się lepsi. A jest to możliwe. I w tym tkwi aktualność św. Augustyna dziś. Biskup pragnie aktualności swoich pism, przede wszystkim *Confessiones*. Wstrząs

³⁴ Tamże X 1, 1-2, Kubiak, s. 218-219.

³⁵ Por. tamże X 16, 25 – X 17.

³⁶ Por. tamże X 33, 50

³⁷ Por. *Vita Augustini* 31, 6.

³⁸ *Confessiones* X 3, 4, Kubiak s. 220.

duchowy, jaki przeżył, może też sprzyjać postępowi duchowemu tych, którzy wraz z nim pragną jeszcze raz przeżyć doświadczenie łaski i nawrócenia:

„Trzynaście ksiąg moich Wyznań wychwala Boga zarówno ze złych jak i z dobrych moich uczynków; wychwala Boga sprawiedliwego i dobrego, i pobudza do Niego ludzki intelekt oraz uczucie. A jeśli chodzi o mnie, to do tej pory tak działają te księgi, kiedy je czytam, jak oddziaływały wtedy, gdy je pisałem. Co na ten temat sądzą inni, to ich sprawa; wiem jednak, że wielu braciom bardzo się podobały i podobają”³⁹.

Augustyn zatem stwierdza, że jego *Confessiones* są aktualne, jeżeli zachowują zdolność wzniesienia wewnętrznej radości i głębokiego udziału w wzniosłych przeżyciach na drodze ku Bogu.

3. Aktualność myśli teologicznej. Augustyńska teologia, ukształtowana dzięki jego aktywności pastoralnej, ma swe źródło w głębokiej świadomości religijnej, która zasymilowała nowe przykazanie i odnajduje się w miłości oraz służbie całemu Chrystusowi, to jest Głowie i ciału, którym jest Kościół, motyw życia i źródło radości. Wkład Biskupa Hippony do teologii jest wyjątkowy. Agostino Trapè pisze, że on jakby bezwolnie stał się najbardziej powszechnym doktorem Kościoła. Nie ma zagadnienia dogmatycznego, na które nie rzuciłby swego światła, czyniąc wielki postęp w zrozumieniu tego problemu⁴⁰.

Naturalnie, nie poruszył on wszystkich tematów, ale te mniej lub bardziej bliskie kulturze i wrażliwości jemu współczesnej, kiedy jednak zajął swoje stanowisko w danej kwestii, wnosił światło i taką jasność, która budzi podziw i szacunek. Jan Paweł II mówi o nim: „Chrystus i Kościół stanowią punkt centralny całej myśli teologicznej Biskupa Hippony; (...) w swoim czasie strofował filozofów, że budowali filozofię «bez człowieka – Chrystusa»⁴¹. Kościół zaś nie może być oddzielony od Chrystusa”⁴². Agostino Trapè pisze: „Augustyn wiecznie trwały, to Augustyn wielkiej teologii: teologii Trójcy, Odkupienia, Łaski, całego Chrystusa (*Christus totus*), historii”⁴³, ale – dodajmy – także racji zachodzących pomiędzy rozumem i wiarą. Problem ten miał wpływ na spekulacje średniowieczne i późniejsze, dziś jest także aktualny zarówno w refleksjach teologicznych jak i filozoficznych⁴⁴. Jan Paweł II stwierdza także,

³⁹ *Retractiones* II 6, 1, NBA 2, 159, tłum. J. Sulowski, PSP 22, 251.

⁴⁰ Por. A. Trapè, *Agostino d'Ippona*, Roma 1988, 31: „divenne, quasi senza volerlo, il più universale dottore della Chiesa. Non c'è, si può dire, tema dogmatico su cui non abbia proiettato la sua luce, determinando un grande progresso d'intelligibilità”.

⁴¹ *De Trinitate* XIII 19, 24, NBA 4, 552: „sine homine Christo philosophati sunt”.

⁴² *Augustinum Hipponensem* 3, VoxP 14 (1988) z. 14, 24.

⁴³ A. Trapè, *Święty Augustyn. Człowiek – duszpasterz – mistyk*, tłum. J. Sulowski, Warszawa 1987, 320.

⁴⁴ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio* 40.

że Augustyn jest „genialnym twórcą owej filozofii, która ze względu na zbieżność z wiarą słusznie może być nazywana chrześcijańską”⁴⁵. Papież dodaje: „ten konwertyta, zostawszy później biskupem, stał się wspaniałym przykładem pasterza, obrońcą nieskażonej wiary, niezmordowanym promotorem doskonałości duchowej i religijnej”⁴⁶. Te tytuły ukazują jego rolę w Kościele, to jest to, co realizował jako biskup, teolog, mistrz życia duchowego i pasterz wierzących.

W ciągu wieków wielokrotnie powoływano się na św. Augustyna, dziś także czynią to wierzący i błędzący. Jego koncepcje Kościoła, tajemnicy wspólnoty i Ciała Chrystusa ożywionego przez Ducha Świętego, karmionego Eucharystią oraz złączonego wiarą i miłością⁴⁷, a także koncepcja kultury, dostarczyły wiele materiału dla Vaticanum II, umieszczonego w najbardziej znaczących dokumentach: *Lumen gentium* i *Gaudium et spes*. Augustyn jest w nich rozpoznawany jako jeden z wielkich inspiratorów tekstu soborowego⁴⁸. Jan Paweł II przez wzgląd na jego uniwersalny i głęboki sposób myślenia, „który stanowi trwały i nie mający sobie równych wkład do myśli chrześcijańskiej” nazwał św. Augustyna „wspólnym ojcem chrześcijańskiej Europy”⁴⁹.

Augustyńskie przesłanie przekracza zdecydowanie obszar afrykański, w którym on żył. Kieruje się ono ku wierzącemu i ku człowiekowi każdego czasu, ale takiemu, który nie żyje zwrócony ku sobie samemu, lecz otwiera się na otaczający go świat. Śle on swoje orędzie do człowieka krytycznego, ale szczerze szukającego, który nie zadawała się łatwo czymkolwiek, lecz stawia pytania; ofiaruje gorące pragnienie i wołanie o to, co się nie kończy, przez otwarcie się na Boga i zwrócenie się ku temu, co bardziej antyczne i prawdziwe: „fecisti nos Domine ad te et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te”⁵⁰. Pragnie on dzielić się chrześcijańskim doświadczeniem głosząc radość ze spotkania z Chrystusem, który daje sens życiu i odnawia egzystencję człowieka. Augustyn chce oświecić i zaspokoić racje serca, gdzie człowiek jest prawdziwie sobą.

⁴⁵ *Augustinum Hipponensem* 1, VoxP 8 (1988) z. 14, 9.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Por. H. de Lubac, *Medytacje w Kościele*, tłum. J. Białkowska-Cichoń, Kraków 1997, 34-38, 41-42, 60, 121-132.

⁴⁸ Por. J. Moran, *La presenza di S. Agostino nel Concilio Vaticano II*, „Augustinianum” 6 (1966) 460-488.

⁴⁹ *Augustinum Hipponensem* 2, VoxP 8 (1988) z. 14, 17.

⁵⁰ *Confessiones* I 1, CCL 27, 1.

Człowiek wyznacza sobie drogę i wskazuje cel. Chcąc osiągnąć postępowanie duchowe rozmyśla i koryguje siebie, jak to wyznaje Biskup Hippony pod koniec swego życia:

„Obecnie piszę sprostowanie całej swej twórczości literackiej, aby wykazać, że sam czasami zmieniałem swe zapatrywanie. Usiłuję w tej książce udowodnić, że moja działalność piśmiennicza, poczynając od niedoskonałych pierwocin, rozwinęła się, jak sądzę, dzięki zmiłowaniu Bożemu. Powiedziałbym bardziej bezczelnie niż prawdziwie zdanie twierdząc, że w tym wieku doszedłem do nieomyślności w swych pismach”⁵¹.

Augustyn dzięki darom umysłu i serca, szczerzej pokorze i gorącej modlitwie badał trudne i skomplikowane problemy bez zejścia z drogi wiary i prawdy, jak sam o tym mówi w końcowym wyznaniu *De Trinitate*:

„Panie, Boże nasz, wierzymy w Ciebie, Ojca, Syna i Ducha Świętego. (...) Trzymając się tej zasady wiary kierowałem całym swoim wysiłkiem; nie szczędziłem własnych sił i liczyłem na Twoją pomoc, aby szukać Ciebie. Pragnąłem widzieć siłami umysłu to, w co uwierzyłem. Wiele dociekałem, wiele pracowałem. Panie, Boże mój, jedyna nadziejo moja, wysłuchaj mnie, abym nie uległ zmęczeniu i nie zaniechał poszukiwania Ciebie, ale bym zawsze gorliwie szukał oblicza Twego. Ty sam daj mi siły na poszukiwanie, Tyś bowiem pozwolił, abym Cię znalazł, Tyś mi dał nadzieję, że odnajdę Cię coraz więcej. Przed Tobą jest moc i niemoc moja: moc zachowaj, niemoc ulecz. Przed Tobą jest wiedza moja i niewiedza; w bramie przez Ciebie uchylonej przyjmij mnie. U drzwi zamkniętych, kiedy pukam, otwórz mi. Niech o Tobie pamiętam, niech Ciebie zrozumiem, niech Ciebie pokocham. Wzmocnij we mnie te trzy dziedziny, aż mnie do cna odtworzysz”⁵².

Na końcu listu *Augustinum Hipponensem* papież Jan Paweł II wskazuje na aktualność augustyńskiego przesłania, zwracając uwagę na różne kategorie osób: szukających prawdy, teologów, myślicieli, ludzi nauki, rządzących i młodych oraz konkluduje:

„Przypomniałem nawrócenie świętego Augustyna i przedstawiłem ogólnie doktrynę tego niezwykłego męża, którego synami i uczniami czujemy się w jakiś sposób wszyscy, zarówno w Kościele, jak i na całym Zachodzie. Wyrażam na nowo z głębi serca życzenie, aby jego doktryna była studiowana i szeroko rozpowszechniana, a pasterska gorliwość stała się wzorem do naśladowania, dzięki czemu nauka tak wielkiego uczonego i pasterza będzie kwitnąć i rozwijać się w Kościele i w świecie dla pożytku wiary i kultury”⁵³.

⁵¹ *De dono perseverantiae* 21, 55, tłum. W. Eborowicz, POK 27, 376.

⁵² *De Trinitate* XV 28, 51, NBA 4, 716-718, tłum. M. Stokowska, POK 25, 458.

⁵³ *Augustinum Hipponensem* 5, VoxP 8 (1988) z. 14, 45.

DE SANCTO AUGUSTINO HODIE

(Argumentum)

Hac in disputatione de praesentia sancti Augustini in mundo hodierno tractatur. Auctor commentationis Episcopum Hipponensem adesse semper sua doctrina in Ecclesia Universali, in occidente et in oriente, et in mundo huius temporis, egregium doctorem theologiae et culturae Europaeae artificem probat. Cuius libros catholici, orthodoxi et protestantes seguuntur, et ut de viro Africo in Algeria musulmani gloriantur. Eius *Confessiones* immortales habentur.